

Kogo i jak zapamiętać? Portret barokowy.

- Kogo i jak zapamiętać? Portret barokowy.

Kogo i jak zapamiętać? Portret barokowy.

ROOM LEADING TO THE CHAPEL, KNOWLE, KENT.

Ważne daty

od końca XVI do połowy XVIII w – barok w sztuce

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła.

1) wykazuje się znajomością dziedzin sztuk plastycznych: malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury (łącznie z architekturą wnętrz), rysunku, scenografii, sztuki użytkowej dawnej i współczesnej (w tym rzemiosła artystycznego); rozumie funkcje tych dziedzin i charakteryzuje ich język; rozróżnia sposoby i style wypowiedzi w obrębie dyscyplin; zna współczesne formy wypowiedzi artystycznej, wyłamujące się tradycyjnym klasyfikacjom, jak: happening, performance, asamblaż; sztuka nowych mediów;

6) rozróżnia gatunki i tematykę dzieł w sztukach plastycznych (portret, autoportret, pejzaż, martwa natura, sceny: rodzajowa, religijna, mitologiczna, historyczna i batalistyczna); niektóre z tych gatunków odnajduje w grafice i w rzeźbie; w rysunku rozpoznaje studium z natury, karykaturę, komiks, rozumie, czym jest w sztuce abstrakcja i fantastyka; podejmuje działania z wyobraźni i z natury w zakresie utrwalania i świadomości gatunków i tematów w sztuce, stosuje w tym zakresie różnorodne formy wypowiedzi (szkice rysunkowe, fotografie zaaranżowanych scen i motywów, fotomontaż).

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

5) rozpoznaje wybrane, najbardziej istotne dzieła z dorobku innych narodów;

6) rozumie i charakteryzuje na wybranych przykładach z różnych dziedzin pojęcie stylu w sztuce;

7) wykazuje się znajomością najważniejszych muzeów i kolekcji dzieł sztuki w Polsce i na świecie;

Nauczysz się

określać, czym jest portret;

charakteryzować cechy poszczególnych typów portretu

rozpoznawać postacie przedstawione na portretach

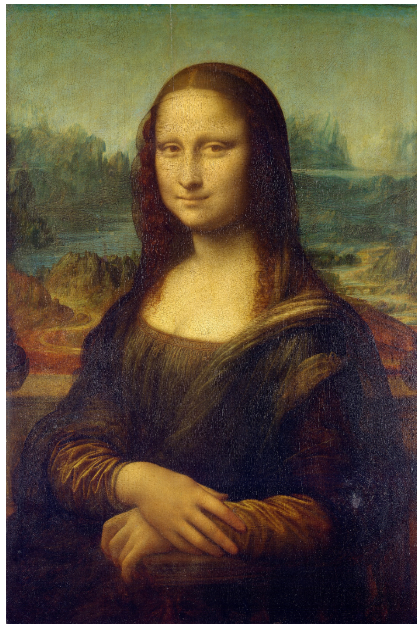
Portret i jego rodzaje

Portret oznacza wizerunek osoby i najczęściej kojarzony jest z wizerunkiem twarzy, chociaż jest nim także przedstawienie **popiersia**, ujęcie do połowy, do kolan, czy całej postaci. Gdy ukazuje grupę osób, określa się go portretem zbiorowym. W zależności od sposobu ujęcia postaci można mówić o portrecie stojącym, siedzącym, leżącym itp., natomiast ze względu na przeznaczenie i funkcję wyróżnia się portret prywatny lub oficjalny (reprezentacyjny, dworski).

W ciągu wieków portret ewoluował zgodnie z panującymi tendencjami w sztuce. Rozwój portretu silnie zaznaczył się w epoce renesansu, choć pojawił się już w starożytności. Mistrzami tego typu malarstwa stali się jednak artyści barokowi, którzy czerpali z dokonań poprzedników.

Ćwiczenie 1

Przypatrz się poniższemu portretowi. Czy potrafisz wskazać, z jakiej epoki pochodzą? Podpisz ilustrację właściwymi określeniami, wybierając z poniższych: Starożytny Egipt, Renesans.

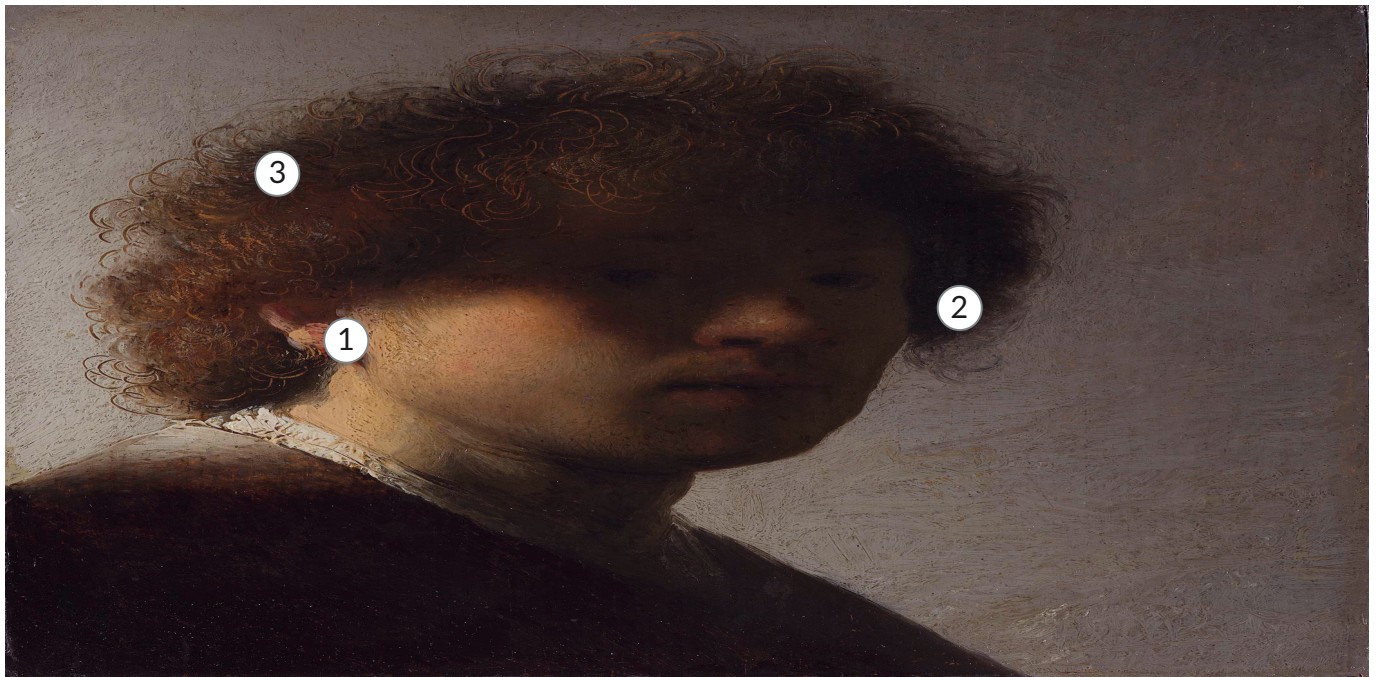

.....

.....

Barokowy autoportret

Wśród artystów barokowych autoportrety cieszyły się ogromną popularnością. Za największego portrecistę epoki uważa się holenderskiego malarza Rembrandta van Rijna działającego w Amsterdamie oraz w rodzinnej Lejdzie. Obrazy z pierwszego etapu twórczości malarza posiadają szczególną siłę wyrazu – artysta przedstawił siebie jako młodzieńca o bujnej fryzurze, pogrążonego w cieniu. Przepełnione były zmysłowością, przedstawiały wizerunek malarza jako człowieka sukcesu. W okresie dojrzałym w autoportretach widoczna jest świadomość wysokiej pozycji artysty, który maluje siebie w dumnej pozie i często bogatym stroju. Ostatnie autoportrety malarza są niepokojące, przedstawiają go świadomego swej starości, jako człowieka doświadczonego przez los.

1. Światło pada pod kątem, mocno akcentując fragment twarzy.

2. Pozostała część jest ukryta w cieniu.

3. Malarz szczegółowo oddał loki na głowie.

Rembrandt van Rijn, „Autoportret”, 1628-1629, Rijksmuseum, Amsterdam, Holandia, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org), domena publiczna

1. Malarz siedzi w fotelu, jak król na tronie. Jego strój jest dostojny, przepasany szkarłatną szarfą. Na plecy ma zarzucony płaszcz.

2. Prawą dłoń ma położoną na oparciu fotela.

3. W lewej dłoni trzyma laskę, jakby było to berło

4. Zamiast korony na głowie założony ma duży aksamitny beret.

Rembrandt van Rijn, „Autoportret”, 1658, Kolekcja Frick, Nowy Jork, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

1. 55-letni Rembrandt ukazał siebie zwróconego "en trois quarts" do widza.

2. W dłoni trzyma kartki z tekstami i mieczem – są to atrybuty św. Pawła.

Rembrandt van Rijn, „Autoportret jako Paweł Apostoł”, 1661, Rijksmuseum Amsterdam, Holandia, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

Polecenie 1

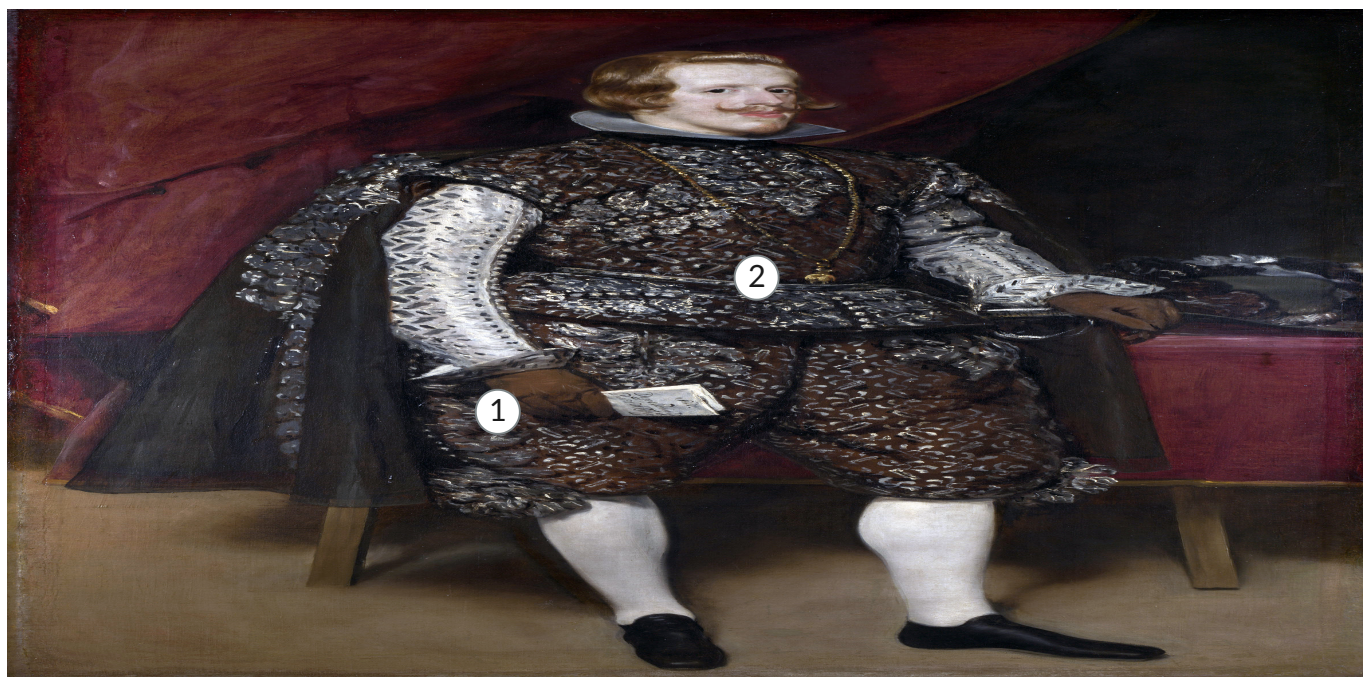
Przyjrzyj się autoportretom Rembrandta van Rijna i odpowiedz, jakie ujęcie zastosował malarz w każdym z nich. Wykorzystaj informacje zawarte w poprzedniej części.

Portret reprezentacyjny w baroku

Portret reprezentacyjny przedstawia postać, która zajmuje wysokie stanowisko, np. króla, papieża, kardynała. Ukazany wizerunek jest poważny, często zawiera **atrybuty** władzy, herb lub inne przedmioty stanowiące o randze osoby portretowanej, która ma na sobie bogaty, odświętny lub reprezentacyjny strój. Również dostojna jest postawa – postać przedstawiona na

portrecie stoi często w **komnacie**, siedzi na tronie lub w fotelu. Elementem często towarzyszącym tego typu wizerunkom w epoce baroku jest **kotara**. Odmianą portretu reprezentacyjnego jest portret konny, znany już we wcześniejszych epokach i zarezerwowany wtedy dla osób mających znaczenie militarne, a w baroku także przedstawiający **magnatów**, wzorujących się na wizerunkach władców.

Słynnym artystą barokowym, w którego dziełach pojawił się portret reprezentacyjny jest Diego Velázquez, nadworny malarz króla Filipa IV. Wśród portretów malowanych dla króla znajdują się różne ujęcia wizerunku.

1. Filip IV ma na sobie uroczysty, brązowo-srebrny strój z jedwabnymi haftami. Ta pełna blasku szata wyróżnia przedstawienie władcy od innych portretów.

2. Na piersi króla został zamieszczony zawieszony na złotym łańcuszku Order Złotego Runa – najwyższe odznaczenie państwowe Królestwa Hiszpanii oraz rycerski order Habsburgów.

Diego Velázquez, „Portret Filipa IV w brązie i srebrze”, 1631-1632, National Gallery, Londyn, Anglia, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

1. Filip IV jest przedstawiony na koniu, ma na sobie zbroję, a w ręku trzyma buławę – podkreślają one stanowczość i majestat króla.

2. W tle znajduje się krajobraz z nierównościami terenu i dalekim horyzontem, odpowiadający okolicom Madrytu.

Diego Rodríguez de Silva y Velázquez, „Portret konny Filipa IV”, 1635-1636, Prado Madryt, Hiszpania, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Philip_IV_on_Horseback.jpg), domena publiczna

Ważną rolę w baroku zajmują także portrety Rubensa, który malował je ze swobodą i bogactwem barw. Malarz podkreślał w nich także pozycję społeczną przedstawianych osób. W *Portrecie markizy Brygidy Spinola*, powstałym podczas pobytu na dworze księcia Gonzagi w Mantui przedstawił kobietę na tle [purpurowej](#) tkaniny w dekoracyjnym wnętrzu.

1. Dostojna poza markizy i jej dworski strój podkreślają oficjalny charakter dzieła.

2. Rubens oddał piękno srebrno-białej tkaniny sukni, podkreślając objające się światło oraz zadbał o detale stroju kobiety.

3. Z oficjalnym charakterem portretu kontrastuje delikatny uśmiech i rumieńce na twarzy.

Peter Paul Rubens, „Portret markizy Brygidy Spinola”, 1606, National Gallery of Art, Waszyngton, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

Jako portrecista zasłynął także malarz działający w Paryżu, Philippe de Champaigne. W jego dziełach widoczne są wpływy Rubensa. Najślynniejszym dziełem artysty jest reprezentacyjny portret kardynała Richelieu, który został pozbawiony sztywności a gest dłoni i kotara świadczą o efektach teatralnych.

1. Kardynał przedstawiony jest w pozycji stojącej na tle wzorzystej kotary. Stoi w pozycji zarezerwowanej jedynie dla monarchów oraz dla mężów stanu.

2. Ubrany jest w czerwony płaszcz, który podkreśla jego funkcję i pozycję.

3. W ręku trzyma zdjęty z głowy biret.

Philippe de Champaigne, „Portret Kardynała Richelieu”, ok. 1640, Luwr, Paryż, Francja, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

Portret zbiorowy

W baroku powszechny był także portret zbiorowy. Cechą jego jest charakterystyczne dla epoki bogactwo kolorystyczne oraz swoboda osób, uchwycenie ich w naturalnych pozach, często podczas codziennych sytuacji. Najbardziej znanym portretem zbiorowym jest obraz Velázqueza, przedstawiający rodzinę króla Filipa IV, a zatytułowany *Las Meninas*, czyli *Panny dworskie*.

Dzieło ukazuje księżniczkę Małgorzatę oraz towarzyszących jej: jej dwórki, karłów i psa. W komnacie malarz zamieścił także swój wizerunek podczas pracy przy [sztalugach](#).

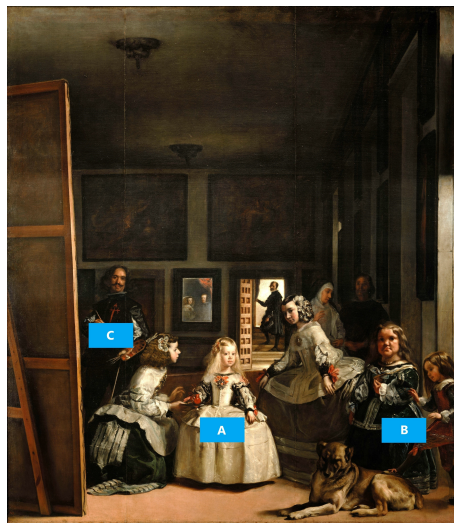
Diego Rodríguez de Silva y Velázquez, „Las Meninas” („Panny dworskie”), ok. 1656-1657, Prado, Madryt, Hiszpania, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Las_Meninas_-_Velazquez.jpg), domena publiczna

Polecenie 2

Przyjrzyj się dziełu *Las Meninas* i opisz zachowanie poszczególnych osób. Co zwróciło Twoją szczególną uwagę?

Ćwiczenie 2

Rozpoznaj postacie. Dopisz do określeń właściwą literę zamieszczoną na obrazie.

Infantka Małgorzata –

Warty –

.....

Malarz –

.....

Sarmaci i portret trumienny

W Polsce szczególną popularnością cieszył się tzw. portret sarmacki przedstawiający szlachtę i magnatów. Ważnym elementem tego przedstawienia stał się strój zgodny z ówczesną modą, a mający jednocześnie znaczenie narodowe. Do podstawowych elementów ubioru narodowego polskiego, których szczegóły kroju, rodzaj i kolor materiału oraz ozdoby ulegały zmianom, należały: **zupan**, **kontusz**, **pas kontuszowy**, różnego rodzaju długie spodnie i buty z cholewami, specjalnego fasonu czapki (kołpaki i rogatywki), a także okrycia wierzchnie (delie i ferezje). Uzupełnieniem ubioru narodowego polskiego była noszona przy nim broń oraz biżuteria, a od poł. XVII wieku także krótka, podgolona fryzura i zarost.

Autor nieznany, „Portret imaginacyjny Stanisława Antoniego Szczęki”, 1735-1740, Pałac w Wilanowie, Warszawa, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stanisław_Antoni_Szczęki.jpg), domena publiczna

W Polsce rozwinął się portret trumienny, który malowany były na blasze, nawiązującej kształtem do przekroju trumny, do której był przytwierdzany. Portretowany był ukazany z otwartymi oczyma, jak żywy. Jednym ze słynnych zachowanych zabytków jest portret przedstawiający Stanisława Woyszę w ujęciu z półprofilu.

Portret trumienny Stanisława Woyszy, 1677, Galeria Portretu przy Pałacu w Wilanowie, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stanisław_Wojsza.jpg), domena publiczna

Ćwiczenie 3

Określ typy portretów, przedstawione na poniższych ilustracjach.

Autoportret, Konny, reprezentacyjny, Zbiorowy

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 4

Rozpoznaj postacie przedstawione na portretach.

kardynał Richelieu, Filip IV, Rembrandt van Rijn

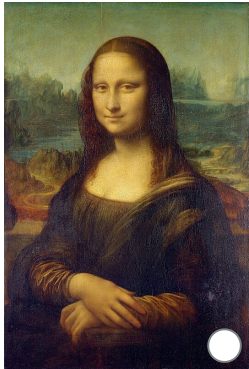
.....

.....

.....

Ćwiczenie 5

Wskaż, który portret pochodzi z baroku.

Ćwiczenie 6

Zaznacz cechy portretu reprezentacyjnego.

☐ Powaga

☐ Dostojna poza

☐ Ujęcie w ruchu

☐ Swoboda

☐ Atrybuty

Ćwiczenie 7

Przyjrzyj się powyższemu obrazowi, a następnie uzupełnij o nim dane.

Autorem dzieła jest , malarz nadworny króla IV. W centrum znajduje się infantka .

Słownik pojęć

Atrybut

przedmiot lub symbol pozwalający zidentyfikować przedstawioną postać, dodany jako jej znak rozpoznawczy.

Komnata

izba mieszkalna w zamku lub pałacu, ogrzewana kominkiem.

Kontusz

wierzchni ubiór męski, główny element polskiego stroju narodowego; kontusz był rodzajem długiej sukni sięgającej poniżej kolan, rozciętej z przodu i zapinanej na haftki.

Kotara

zasłona z grubej tkaniny.

Magnat

w dawnej Polsce: szlachcic posiadający wielki majątek i wywodzący się z arystokratycznego rodu.

Pas kontuszowy

pas tkany z cienkiej, zazwyczaj jedwabnej przędzy.

Popiersie

dzieło przedstawiające głowę i część ramion postaci.

Purpura

kolor ciemnoczerwony z odcieniem fioletowym.

Sztalugi

stojak z regulowaną wysokością, na którym malarz umieszcza obraz podczas malowania

Żupan

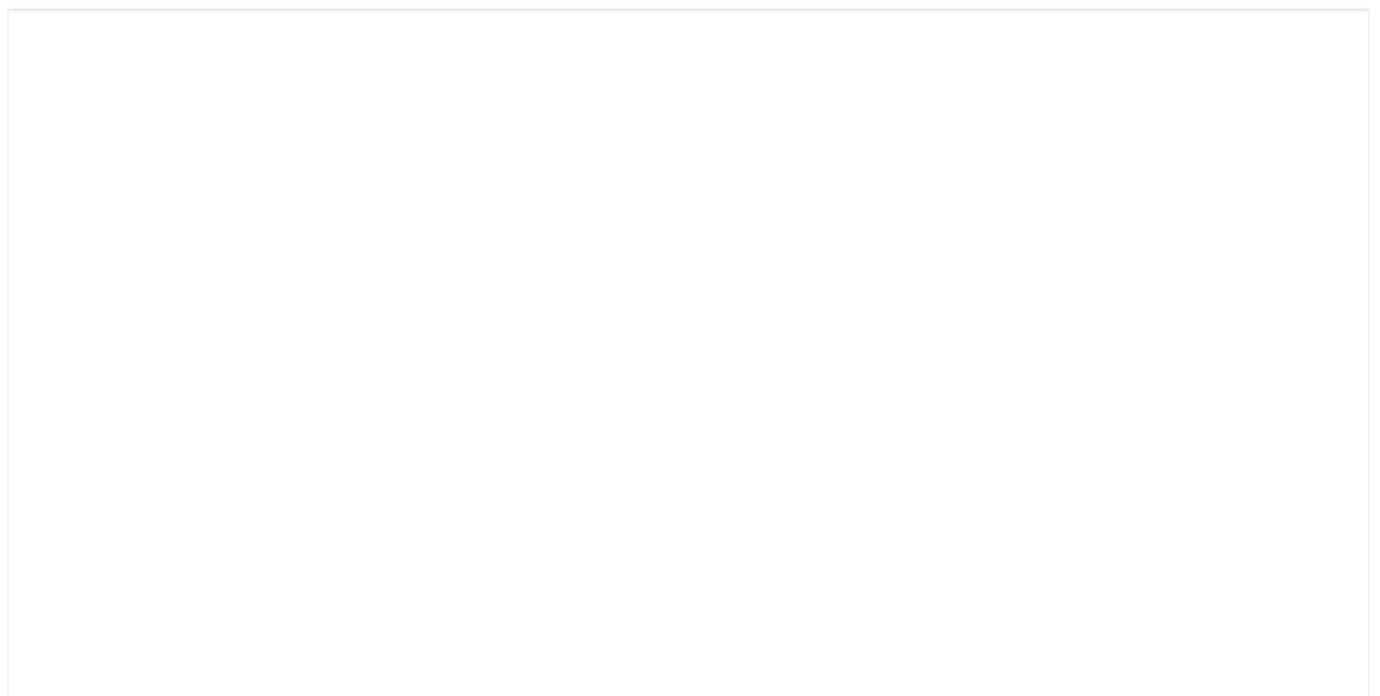
staropolski ubiór męski noszony przez szlachtę, o kroju długiej sukni zapinanej na guziki, ze stójką i wąskimi rękawami.

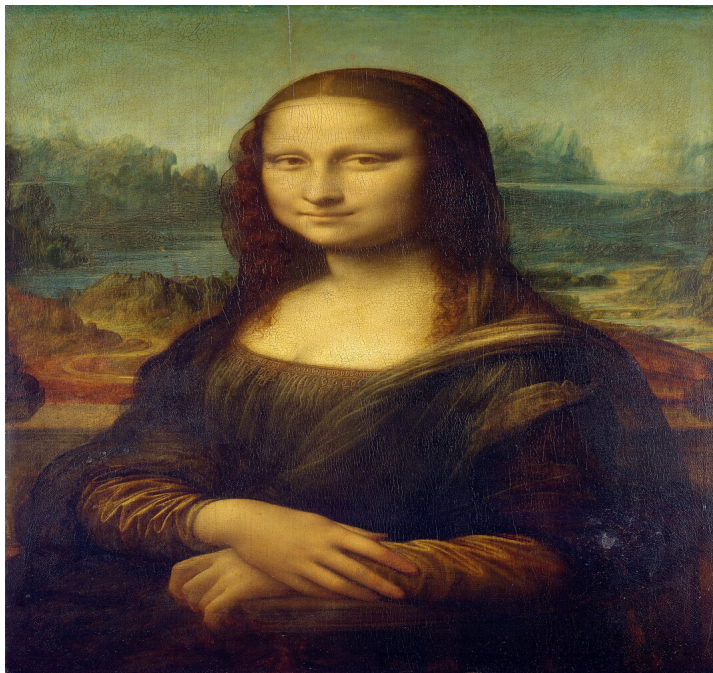
Słownik pojęć opracowano na podstawie:

encyklopedia.pwn.pl

sjp.pwn.pl

Galeria dzieł sztuki

Leonardo da Vinci, „Mona Lisa”, 1503-1506, Luwr, Paryż, Francja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mona_Lisa), domena publiczna

Bibliografia

A. Bochnak, *Historia sztuki nowożytnej*, s. 74, PWN, Warszawa 1981

H. Honour, J. Fleming, *Historia sztuki świata*, Arkady, Warszawa 2006

Muzea świata, Prado, Świat Książki, Warszawa 2005

Sztuka świata, t. 7, Warszawa: Arkady, 1994;